

УДК 316.628:173.1

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-251-257

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПРИ ВИРІШЕННІ ПОДРУЖНІХ КОНФЛІКТІВ

Сингаївська І.В.¹, Лукаш Ю.С.²

¹ к.псих.н., доцент, директор ННІ психології, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: irinas@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

² магістрантка, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: nauka.portal@gmail.com

PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE IN RESOLVING MARITAL CONFLICTS

Synhaivska Iryna¹, Lukash Yuliia²

¹ PhD (Psychological), associate professor, director of the academic and scientific institute of psychology, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: irinas@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

² undergraduate, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: nauka.portal@gmail.com

Анотація. Міжособистісний конфлікт являє собою ситуацію протистояння учасників, яке сприймається та переживається ними (або принаймні, одним з них) як значуща психологічна проблема, що вимагає свого вирішення і викликає активність сторін, спрямовану на подолання протиріччя і вирішення ситуації в інтересах обох або однієї з сторін. Сімейні конфлікти існують стільки часу, скільки існує сім'я. Сімейний конфлікт розглядається як спосіб вираження і вирішення протиріч, які лежать в основі розвитку дуже складної системи під назвою сім'я. Сімейні конфлікти є однією із найбільш поширених форм конфліктів. За оцінками конфліктологів в 80-85% сімей відбуваються конфлікти, а в решті 15-20% виникають сутички із різних причин. Дуже важливим завданням практичної психології є підбір адекватних методів, використовуючи які психологи та психотерапевти зможуть конструктивно допомогти клієнтам у вирішенні подружніх конфліктів. Метою дослідження є аналіз впливу психологічної допомоги при вирішенні подружніх конфліктів. У статті розглядається поняття «міжособистісний конфлікт», виділяються його особливості, аналізуються причини виникнення міжособистісних конфліктів. Також описуються особливості сімейних конфліктів та причини конфліктів у сім'ях. Беручи до уваги безпосереднє джерело конфліктів, вивчаються існуючі класифікації сімейних конфліктів. Враховуючи поведінку подружжя в конфлікті, розглядаються види родинних конфліктів. Вивчаються основні типи порушень взаємодії у шлюбі: суперництво, псевдоспівробітництво, ізоляція. Наводяться найбільш загальні шляхи попередження сімейних конфліктів. Вивчаються шляхи розв'язання сімейних конфліктів. На підставі проаналізованого матеріалу розроблена психокорекційна програма з вирішення подружніх конфліктів.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт, порушення взаємодії у шлюбі, сімейний конфлікт, джерело конфліктів, класифікація сімейних конфліктів, шляхи попередження родинних конфліктів, вирішення подружніх конфліктів, психокорекційна програма.

Formulas:0; fig.: 0; tabl.: 1; bibl.: 7

Annotation. Interpersonal conflict is a situation of confrontation between participants, which is perceived and experienced by them (or at least one of them) as a significant psychological problem that requires its solution and causes the activity of the parties to overcome contradictions and resolve the situation in the interests of both parties. Family conflicts last as long as there is a family. Family conflict is seen as a way of expressing and resolving the contradictions that underlie the development of a very complex system called the family. Family conflicts are one of the most common forms of conflict. According to conflictologists, 80-85% of families have conflicts, and the remaining 15-20% have fights for various reasons. A very important task of practical psychology is the selection of adequate methods, using which psychologists and psychotherapists can constructively help clients in resolving marital conflicts. The aim of the study is to analyze the impact of psychological assistance in resolving marital conflicts. The article considers the concept of "interpersonal conflict", highlights its features, analyzes the causes of interpersonal conflicts. The characteristics of family conflicts and the causes of conflicts in families are also described. Taking into account the direct source of conflicts, the existing classifications of family conflicts are studied. Given the behavior of spouses in the conflict, the types of family conflicts are considered. The main types of violations of interaction in marriage are studied: rivalry, pseudo-cooperation, isolation. The most common ways to prevent family conflicts are given. Ways to resolve family conflicts are studied. Based on the analyzed material, a psycho-correctional program for resolving marital conflicts has been developed.

Key words: *interpersonal conflict, violation of interaction in marriage, family conflict, source of conflicts, classification of family conflicts, ways to prevent family conflicts, resolution of marital conflicts, psychocorrection program.*

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 1; bibl: 7

Постановка проблеми. Період кардинальних змін, які відбуваються у соціокультурному просторі України, супроводжується актуалізацією кризових процесів інституту сім'ї: збільшення кількості розлучень, зниженням якості сімейних взаємостосунків та задоволеності шлюбом, погіршенням адаптивних можливостей подружжя, послабленням захисної функції сім'ї від динамічних процесів, що відбуваються у суспільстві. Все це призводить до дезорганізації шлюбно-сімейних взаємин.

Дуже важливим завданням практичної психології є підбір адекватних методів, використовуючи які психологи та психотерапевти зможуть конструктивно допомогти клієнтам у вирішенні подружніх конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення зв'язку розладів функціонування родини та міжособистісного конфлікту в сім'ї є суттєвим для поглиблення теоретичного підґрунтя та розширення можливостей діагностичних та корекційних методів сімейного психологічного консультування (О. Ф. Бондаренко [1], Л. Ф. Бурлачук [2], С. Д. Максименко [3], І. А. Семьонкіна [4]).

Необхідність цілеспрямованого вивчення розладів функціонування родини, міжособистісних конфліктів у сім'ї як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях у контексті української ментальності, їх актуальність у сучасних умовах кризи сім'ї обумовили вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. У даній статті вважаємо за необхідне уточнити поняття міжособистісного конфлікту, дати характеристику особливостей родинних стосунків, розглянути засоби профілактики та подолання сімейних конфліктів.

Викладення основного матеріалу дослідження. За визначенням І. В. Сингаївської із співавторами,

міжособистісний конфлікт – це протиріччя, що виникає між людьми і викликане несумісністю їх поглядів, інтересів, цілей і потреб [5]. Міжособистісний конфлікт являє собою ситуацію протистояння учасників, яке сприймається та переживається ними (або принаймні, одним з них) як значуща психологічна проблема, що вимагає свого вирішення і викликає активність сторін, спрямовану на подолання протиріччя і вирішення ситуації в інтересах обох або однієї з сторін.

Міжособистісний конфлікт – це складна ситуація, яка може виникнути в силу сформованої дисгармонії міжособистісних стосунків людей у суспільстві або групі, а також в результаті порушення рівноваги між існуючими в них структурами. Міжособистісний конфлікт являє собою зіткнення двох або більше сильних потреб, які не можуть бути задоволені одночасно. Зменшення сили одного мотивуючого стимулу приводить до посилення іншого й потрібна нова оцінка ситуації.

Узагальнюючи усе різноманіття формулювань міжособистісного конфлікту шляхом аналізу його особливостей, виділимо наступне:

- конфлікти між людьми виникають не із-за прояву об'єктивних обставин, а в результаті їх неправильного суб'єктивного сприйняття й ставлення до них індивідів;
- у міжособистісних конфліктах відбувається безпосереднє протиборство між індивідами, тобто суперники, як правило, стикаються віч-на-віч;
- у міжособистісних конфліктах проявляється усе різноманіття відомих психологічних обставин (загальних, приватних, об'єктивних, суб'єктивних тощо);
- у процесі міжособистісних конфліктів відбувається швидка перевірка характерів, темпераментів, здібностей, інтелекту, емоційно-вольової сфери та

інших індивідуально-психологічних особливостей;

- міжособистісні конфлікти відрізняються високим емоційним напруженням та охопленням усіх сторін міжособистісних стосунків між суб'єктами, що конфліктують;

- міжособистісні конфлікти зачіпають інтереси не тільки конфліктуючих сторін, але і тих, хто з ними безпосередньо пов'язаний службовими чи особистими стосунками.

Основні причини виникнення міжособистісних конфліктів:

1) наявність суперечностей між інтересами, цінностями, цілями, мотивами, ролями окремих індивідів;

2) присутність протиставлення між різними особистостями, викликаного різницею соціальних статусів, рівнем домагань тощо;

3) вияв і стійке домінування негативних емоцій і почуттів як фонових характеристик взаємодії і спілкування між людьми;

4) розбіжність міркувань, тобто незгода з порядком (послідовністю) умовисновків опонента, яка в певних ситуаціях призводить до появи відчуття власного психологічного програшу;

5) особливості сприйняття, в ході якого відбувається втрата значної частини інформації;

6) суб'єктивна схильність до конфліктів, яка проявляється в поєднанні наступних психологічних якостей: неадекватна самооцінка, прагнення до домінування, консерватизм мислення, зайва прямолінійність, критицизм, тривожність, агресивність, упертість, дратівливість, образливість.

Сімейні конфлікти існують стільки часу, скільки існує сім'я. Сімейний конфлікт розглядається як спосіб вираження і вирішення протиріч, які лежать в основі розвитку дуже складної системи під назвою сім'я.

Сімейні конфлікти є однією із найбільш поширених форм конфліктів. За оцінками конфліктологів в 80-85% сімей

відбуваються конфлікти, а в решті 15-20% виникають сутички із різних причин.

На думку О. М. Васильченко, сімейні конфлікти – це протиставлення між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів і поглядів [6].

Особливості сімейних конфліктів:

1) зміст сімейного конфлікту складають: міжособистісні стосунки (кохання, кровна спорідненість) і правові чи моральні обов'язки, які пов'язані із реалізацією функцій сім'ї, а саме: репродуктивної, виховної, господарсько-економічної, рекреативної (взаємодопомога, підтримка здоров'я, організація відпочинку), комунікативної і регулятивної;

2) в основному на причини конфліктів в сім'ях впливають чинники мікро- і макросередовища; до чинників мікросередовища відносяться: погіршення матеріального становища сім'ї; надмірна зайнятість одного чи двох членів сім'ї на роботі; неможливість нормального працевлаштування подружжя; тривала відсутність власного житла; відсутність можливості влаштувати малих дітей в дитячі заклади;

3) особливості сімейних конфліктів проявляються в динаміці та формах протікання; в цілому динаміка сімейних конфліктів характеризується класичними етапами (виникнення конфліктної ситуації, усвідомлення її, відкрите протиставлення – інцидент, ескалація, кульмінація, завершення конфлікту, постконфліктна ситуація), але сімейні конфлікти відрізняються підвищеною емоційністю, швидкістю протікання кожного із етапів; основні форми протиставлення у сімейних конфліктах: докори, взаємні звинувачення, сварки, сімейні скандали, порушення спілкування;

4) сімейні конфлікти мають особливі способи вирішення, а саме: примирення, досягнення згоди, «притирання» стосунків на основі взаємних поступок, розлучення;

5) сімейні конфлікти мають тяжкі, а інколи навіть і трагічні наслідки для членів сім'ї; досить часто виникають різні фізичні захворювання членів сім'ї; особливо важко переносять конфлікти діти.

Аналіз причин конфліктів в сім'ях показав наступне:

В період «притирання» подружжя найбільш типовими причинами конфліктів можуть стати такі:

- міжособистісна несумісність;
- претензії на лідерство;
- претензії на перевагу;
- розподіл домашніх справ;
- претензії на управління бюджетом;
- використання порад членів родини чи друзів;
- інтимно-особистісна адаптація.

Найважливіші причини конфліктів у сім'ї:

- обмеження одним із подружжя свободи, активності, дій, самовираження іншого;
- негативна поведінка одного із членів сім'ї (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія);
- наявність протилежних інтересів, прагнень, обмеженість можливостей для задоволення потреб одного із членів сім'ї (на його думку);
- авторитарний, жорсткий тип взаємовідносин, які склалися в сім'ї;
- наявність важких матеріальних проблем, які практично не можливо розв'язати;
- авторитарне втручання родичів в подружні відносини;
- сексуальна дисгармонія партнерів.

Класифікація сімейних конфліктів: подружні конфлікти; конфлікти між батьками і дітьми; конфлікти між подружжям і їх родичами.

Беручи до уваги безпосереднє джерело конфліктів, сімейні конфлікти поділяють на:

- ціннісні конфлікти (наявність у подружжя протилежних цінностей і інтересів);
- позиційні конфлікти (боротьба за лідерство в сім'ї, незадоволеність у визнанні значущості „Я” одного із членів сім'ї);
- сексуальні конфлікти (психосексуальна несумісність подружжя);
- емоційні конфлікти (незадоволення потреби в позитивних емоціях: відсутність

ласки, турботи, уваги і розуміння зі сторони одного із членів подружжя);

– господарсько-економічні конфлікти (різні погляди на ведення домашнього господарства, тяжке матеріальне становище сім'ї).

Враховуючи поведінку подружжя в конфлікті, сімейні конфлікти поділяють на:

- відкриті конфлікти (взаємні словесні образи членів сім'ї, некоректна розмова);
- приховані конфлікти (демонстративне мовчання, різкі жести і погляди).

Розрізняють три основних типи порушень взаємодії в шлюбі: суперництво, псевдоспівробітництво, ізоляція.

В сім'ях, де вагомим типом взаємодії є *суперництво*, відносини між чоловіком і дружиною в цілому носять дружлюбно-ворожий характер. Між подружжям постійно відбуваються відкриті сутички, сварки, взаємні докори, агресивні прояви. Сімейні ролі партнерів нечітко визначені, в результаті чого ні один із партнерів не здатний взяти на себе відповідальність за пару.

В ситуації *псевдоспівробітництва* відносини ззовні виглядають рівними, з елементами перебільшеної турботи про партнера. Приводи до виникнення конфліктів лежать поза сімейною сферою і пов'язані з індивідуальними труднощами чи проблемами, які виникають у кожного із членів сімейної пари.

У випадку *ізоляції* члени подружжя емоційно відокремлені один від одного, не зацікавлені один в одному. Шлюб підтримується якимись іншими вигодами спільного існування. Конфлікти виникають, якщо кордони ізоляції порушуються або в сторону зближення, або в сторону ще більшого віддалення.

Наслідком конфліктної взаємодії між чоловіком і дружиною є розлучення – формальне розірвання шлюбу.

Попередження і розв'язання сімейних конфліктів. Попередження сімейних конфліктів залежить від всіх членів сім'ї, і перш за все від самих чоловіка і дружини. Хоча інколи сімейні конфлікти і можуть носити позитивну спрямованість, але в

цілому сімейних конфліктів не варто допускати. І.А. Дідук [7] наводить найбільш загальні шляхи попередження сімейних конфліктів:

- формування психолого-педагогічної культури у подружньої пари;
- виховання дітей з врахуванням їх індивідуально-психологічних і вікових особливостей та емоційного стану;
- формування сімейних традицій, розвиток взаємодопомоги, взаємної відповідальності, довіри та поваги;
- формування культури спілкування.

Враховуючи вищевикладене, нами було розроблено *психокорекційну програму з вирішення подружніх конфліктів*.

Методологічну основу програми склали такі наукові підходи подружньої та сімейної терапії, як: системний підхід (N. Ackerman, L. Bertalanffy, B. McCrady, K. Norton, T.J. Paolino, F. Steinglass та ін.): цілісність і організація сімейної системи, динамічна взаємодія підсистем, ефект зворотніх зв'язків; динамічний підхід (P. Martin, S. Sager, D. Willy, B. Buda та ін.): усвідомлюване і неусвідомлюване подружнє узгодження, проєкція незадоволених у дитинстві бажань, моделі батьківської сім'ї, комбінації типів особистості; біхевіористський підхід (D. Alexander, A. Ellis, N.S. Jacobson та ін.): керування взаємною позитивною поведінкою партнерів, формування міжособистісних вмій і навичок, реалізація подружньої угоди про взаємну зміну поведінки; гештальт-підхід у роботі із сімейними дисфункціями: цілісність сім'ї як системи, життєдіяльність якої визначається процесом її функціонування, спрямування на модифікацію індивідуальних і сімейних меж.

В цілому психокорекційна програма має еkleктичний характер, оскільки включає різні методи психотерапії. Застосування комплексного підходу дає можливість досягнути особистісних та структурних змін, реорганізувати міжособистісні взаємини, зняти невротичні симптоми.

Мета програми: діагностика та корекція когнітивних, особистісних та поведінкових порушень, зумовлених батьківською

сім'єю, покращення інтерперсональної взаємодії, соціально-психологічної компетентності партнерів, подружньої адаптації, функційно-рольової комплементарності.

Завдання програми:

- діагностика сімейних та індивідуальних дисфункцій, зумовлених батьківською сім'єю;
- корекція індивідуального сімейного сценарію та його узгодженість між партнерами;
- вдосконалення навичок індивідуального та спільного вирішення сімейних проблем, опанування технік конструктивної міжособистісної взаємодії;
- корекція сімейних та індивідуальних меж, покращення сімейної адаптації, внутрішньосімейної інтеграції молодого подружжя;
- попередження функційно-рольової та сценарної некомплементарності, порушень у міжособистісній взаємодії, дезадаптації осіб, які беруть шлюб.

Показання для застосування програми: проблемне подружжя, дисфункційні конфліктні взаємини подружжя, незадоволення сімейними взаєминами.

На виконання програми передбачено використання різних форм роботи: лекційна форма, індивідуальна робота, групова робота (тренінги).

Лекційна форма роботи: теоретична підготовка, спрямована на розширення та поглиблення знань подружжя про специфіку функціонування сім'ї на різних стадіях, про особливості розвитку функційних та дисфункційних взаємин.

Індивідуальні заняття: психологічна діагностика сімейних дисфункцій, яка починається з першої зустрічі в консультації, коли вивчаються скарги і причини звернення в консультацію.

Групові заняття: психотехнічні вправи, терапевтичні техніки, спрямовані на зниження конфліктності і напруженості, досягнення благополуччя пари в цілому та кожного партнера окремо.

Висновки. Таким чином, аналіз психологічної літератури свідчить, що сім'я є гнучкою соціальною системою, яка

швидко змінюється і адаптується до процесів, що відбуваються у соціумі, але поряд з цим функціонує і розвивається за своїми законами, нормами і правилами. Сімейні конфлікти – це протистояння між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів і поглядів.

Основне завдання корекції сімейних дисфункцій – усунення симптомів когнітивних, особистісних, поведінкових порушень у членів сім'ї; опанування подружжя конструктивними патернами взаємодії в ситуаціях сімейної кризи.

Програма корекції сімейних дисфункцій спрямована на когнітивну, особистісну та

поведінкову сфери подружжя. Завданням психокорекції є особистісно орієнтована терапія конфліктогенних характерологічних рис партнерів, корекція психологічної несумісності, руйнування зв'язку між негативними особистісними рисами подружжя та їх батьків, закріплення сформованих способів ефективної взаємодії. Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в розробці та впровадженні програми психопрофілактики дисфункційного розвитку сім'ї, зумовленого конфліктним спілкуванням.

Таблиця 1

Зміст психокорекційної програми

Етап	Ефективність занять	Завдання	Тактика поведінки психолога	Методи та вправи, які використовувалися
Заняття № 1 «Знайомство з сім'єю»	проведені заняття виявились ефективними в плані встановлення ефективних контактів	знайомство з сім'єю, аналіз наявних симптомів дисфункційної взаємодії	створення психологічно комфортної атмосфери бесіди, досягнення згоди на подальшу співпрацю	теорія: сім'я як соціальна система; практика: техніки «Циркулярне інтерв'ю», «Позитивне переформулювання»
Заняття №2 «Сімейні правила»	проведені заняття ефективні, сімейні правила в усіх парах з'ясовані	з'ясувати сімейні правила для усвідомлення причин непорозуміння і проблем у поведінці членів родини	робота з подружжям над аналізом структурних особливостей сімейної системи та емоційних й інтерперсональних процесів у ній	теорія: зрілий і невротичний шлюб; практика: вправи «З'ясування сімейних правил», «Поправки до сімейних правил», «Виявлення прихованих правил»
Заняття №3 «Шляхи взаємодії подружжя»	заняття ефективні, шляхи взаємодії подружжя досліджені	дослідити шляхи взаємодії подружжя	виявлення сценарної поведінки подружжя та його сімейного сценарію	теорія: сімейний та життєвий сценарій; практика: техніки «Сімейне лялькове інтерв'ю», «Якби я був ...»
Заняття №4 «Подружні ролі»	проведені заняття виявили себе ефективними	усвідомлення невирішених проблем у взаєминах, психотерапія дисфункційності внутрішньосімейних ролей	діагностика рольових очікувань і домагань, сімейних цінностей і установок	теорія: лідерство у сім'ї, динаміка сімейних взаємин, сімейний сценарій; практика: техніки «Сімейні ролі», «Припис»
Заняття № 5 «Індивідуальна робота з «проблемним партнером»	проведені заняття виявились ефективними	аналіз психологічної автобіографії «проблемного партнера»	виявлення проблемних зон та проблемного партнера, психокорекційна робота з ним	теорія: «Індивідуальний міф»; практика: техніка «Я і мій життєвий шлях»
Заняття № 6	заняття	реконструкція	проведення	теорія: структурні

«Оптимізація взаємодії подружжя»	ефективні, навчіння новим поведінковим патернам пройшло успішно	уявлені людини про світ і свої можливості	комбінованої терапії (індивідуальна робота з партнерами, спільне обговорення і вирішення проблем)	особливості сімейної системи; практика: техніка «Рамки, через які ми дивимося на світ»
Заняття № 7 «Діагностика та психокорекція подружніх дисгармоній»	психотерапія конфліктної поведінки подружжя пройшла успішно	дослідження основного змісту взаємних претензій та психотерапія конфліктної поведінки подружжя	психотерапія сімейних дисгармоній; виявлення симптомів, які відображають деструктивні типи взаємодії	теорія: сімейні дисгармонії; практика: техніки «Незакінчені речення», «Прояснення комунікацій»

Література:

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студентов ст. курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. К. : Укртехпрес, 1997. 216 с.
2. Бурлачук Л. Ф., Грабская И. А., Кочарян А. С. Основы психотерапии: Учебн. пособие для студентов вузов. К. : Ника-Центр; М.: Алетея, 1999. 320 с.
3. Максименко С. Д. Основы генетичної психології: Навч. посібник. К. : МПЦ «Перспектива», 1998. 220 с.
4. Семьонкіна І. А. Подружжя дезадаптація при порушенні функцій сім'ї та її психологічна корекція: Автореф. дис... канд. психолог. наук. К., 2001. 16 с.
5. Сингаївська І. В., Ткач В. В., Ткач Р. М. Методи юнгіанського аналізу в розв'язанні внутрішнього конфлікту особистості (на прикладі роботи з пошуком сенсу життя). *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 24. С. 229–234.
6. Васильченко О. М. Сучасні підходи до дослідження сім'ї у психології. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 24. С. 221–228.
7. Дідук І. А. Сім'я як чинник політичної ідентифікації особистості. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. За ред. Максименка С. Д. К., 2001. Т. III, ч. 4. С. 60–64.

References:

1. Bondarenko, A. F. (1997), *Psykhologhycheskaia pomoshch: teoriya y praktyka*

[Psychological help: theory and practice], Ukrtekhpres, Kyiv, Ukraine, 216 p.

2. Burlachuk, L. F. Hrabaskaia, Y. A. and Kocharian, A. S. (1999), *Osnovy psykhoterapyu* [Fundamentals of psychotherapy], Aleteya, Kyiv, Ukraine, 320 p.

3. Maksymenko, S. D. (1998), *Osnovy henetychnoi psykhologhii* [Fundamentals of genetic psychology], MPTs "Perspektyva", Kyiv, Ukraine, 220 p.

4. Semonkina, I. A. (2001), "Marital maladaptation in family dysfunction and its psychological correction", PhD Thesis, Economics, Kyiv, Ukraine, 16 p.

5. Synhaivska, I. V. Tkach, V. V. and Tkach, R. M. (2016), "Methods of Jungian analysis in resolving the internal conflict of the individual (on the example of working to find the meaning of life)", *Pravnychy visnyk Universytetu «KROK»*, vol. 24, pp. 229–234.

6. Vasylychenko, O. M. (2016), "Modern approaches to the study of the family in psychology", *Pravnychy visnyk Universytetu «KROK»*, vol. 24, pp. 229–234.

7. Diduk, I. A. (2001), "The family as a factor in the political identification of the individual", *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologhii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy*, part 3, 60–64 pp.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2021 р.